

เกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสาธารณะระดับประเทศ (HAS)

(กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข)

การพัฒนาสิ่งแวดล้อมสาธารณะในประเทศไทยให้ได้มาตรฐาน เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งแพร่โรคติดต่อ และเพื่อความพึงพอใจของประชาชนไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยเน้นพัฒนาสิ่งแวดล้อมสาธารณะในประเทศไทยให้บรรลุ 3 เรื่องคือ สะอาด เพียงพอ ปลอดภัย ให้ได้มาตรฐาน หรือ Healthy Accessibility Safety (HAS)

1. **สะอาด (Healthy)** หมายถึง ส้วมจะต้องได้รับการดำเนินการให้ถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitation Conditions) เช่น ห้องส้วมและสุขภัณฑ์ทั้งหมดจะต้องสะอาด ไม่มีกลิ่นเหม็น มีวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการ เช่น น้ำสะอาด สบู่ล้างมือ กระดาษชำระเพียงพอ การเก็บกักหรือบำบัดสิ่งปฏิกูลถูกต้องและมีสภาพแวดล้อมสวยงาม ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ใช้บริการ

2. **เพียงพอ (Accessibility)** หมายถึง ต้องมีส้วมให้เพียงพอแก่ความต้องการของผู้ใช้รวมถึงผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ และส้วมต้องพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ

3. **ปลอดภัย (Safety)** หมายถึง ผู้ใช้บริการจะต้องปลอดภัยขณะใช้ส้วม เช่น สถานที่ตั้งส้วมไม่เปลี่ยว ห้องส้วมแยกเพศชาย – หญิง

สิ่งแวดล้อม หมายถึง ห้องส้วมในที่สาธารณะหรือสถานประกอบการหรือสถานบริการที่จัดเตรียมไว้ให้ประชาชนทั่วไปใช้บริการ

1. เกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมสาธารณะระดับประเทศ

ความสะอาด (Healthy:H)

1. พื้น ผนัง เพดาน โถส้วม ที่กอดโถส้วม โถปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดีใช้งานได้
2. น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีลูกน้ำยุง ภาชนะเก็บกักน้ำ ขันตักน้ำ สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้
3. กระดาษชำระเพียงพอต่อการใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ (อาจจำหน่ายหรือบริการฟรี) หรือสายฉีดน้ำชำระที่สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้
4. อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดีและใช้งานได้
5. สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ ตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ
6. ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ในสภาพดี ไม่รั่วซึม ตั้งอยู่ในบริเวณอ่างล้างมือหรือบริเวณใกล้เคียง

7. มีการระบายอากาศดี และ ไม่มีกลิ่นเหม็น
8. สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูลและถังเก็บกักไม่รั่ว แตก หรือชำรุด
9. จัดให้มีการทำความสะอาด และระบบการควบคุมตรวจตรา เป็นประจำ

ความเพียงพอ (Accessibility:A)

10. จัดให้มีที่นั่งราบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์และประชาชนทั่วไปอย่างน้อยหนึ่งที่นั่ง
11. ส้วมสาธารณะพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ

ความปลอดภัย (Safety:S)

12. บริเวณที่ตั้งส้วมต้องมีอยู่ที่ลับตา/เปลี่ยว
13. กรณีที่มีห้องส้วมตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป ให้แยกเป็นห้องส้วมสำหรับชาย หญิง โดยมีป้ายหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจน
14. ประตู ที่จับเปิด – ปิด และที่ล็อกคานใน ส้วม อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้
15. พื้นห้องส้วมแห้ง
16. แสงสว่างเพียงพอ สามารถมองเห็นได้ทั่วบริเวณ

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์มาตรฐานส้วมสาธารณะระดับประเทศ

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 1 :

พื้น ผนัง เพดาน โถส้วม ที่กอดโถส้วม โถปัสสาวะ ที่กอดโถปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรกอยู่ในสภาพดี ใช้งานได้

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

ความสะอาด หมายถึง ไม่มีฝุ่น หยากไข่ ไม่มีคราบสกปรก ให้สังเกตบริเวณซอกมุม คอห่าน ภายใน ภายนอกโถส้วมและโถปัสสาวะด้วย

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 2 :

น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีลูกน้ำยุง ภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำ สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

น้ำสะอาด หมายถึง น้ำใส ไม่มีตะกอน (มองดูด้วยตา) ไม่มีลูกน้ำยุง หมายถึง ไม่มีลูกน้ำยุงในภาชนะเก็บกักน้ำ และรวมถึงในภาชนะใส่ไม้ดอกไม้ประดับที่ตั้งอยู่ในห้องส้วมและบริเวณโดยรอบห้องส้วมด้วย

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 3 :

กระดาษชำระเพียงพอต่อการใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ (อาจจำหน่ายหรือบริการฟรี) หรือสายฉีดน้ำชำระที่สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

1. กรณีมีกระดาษชำระ กระดาษชำระต้องอยู่ในภาชนะที่เตรียมไว้ หรือที่แขวนโดยเฉพาะ
2. กรณีมีน้ำประปาเปิดได้ตลอดเวลาต้องมีสายฉีดน้ำชำระ
3. กรณีสถานที่ที่ไม่มีน้ำประปาหรือมีน้ำประปาเปิดได้บ้างบางเวลา หรือขาดแคลนน้ำ ให้พิจารณา น้ำภาชนะเก็บกักน้ำ ชันตักน้ำสะอาด สามารถใช้น้ำดังกล่าวทำความสะอาดร่างกายได้ ถือว่าควรผ่านการประเมน (หิ้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ประเมิน)

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 4 :

อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดีและใช้งานได้

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก ให้สังเกตคราบสกปรก หรือคราบสีดำ บริเวณซอก รอยต่อ ระหว่างโลหะกับเนื้อกระเบื้อง และก๊อกน้ำด้วย

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 5 :

สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ ตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

สบู่ล้างมือ ควรอยู่ในภาชนะใส่สบู่โดยเฉพาะ ถ้าเป็นสบู่เหลว ที่กดสบู่ต้องใช้งานได้

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 6 :

ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ในสภาพดี ไม่รั่วซึม ตั้งอยู่ในบริเวณอ่างล้างมือ หรือบริเวณใกล้เคียง

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด และต้องไม่มีขยะมูลฝอยล้นออกมานอกถัง

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 7 :

มีการระบายอากาศดี และ ไม่มีกลิ่นเหม็น

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

1. การระบายอากาศดี หมายถึงมีช่องระบายอากาศ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของพื้นที่ห้อง หรือมีเครื่องระบายอากาศ
2. ไม่มีกลิ่นเหม็น หมายถึงไม่มีกลิ่นของอุจจาระและปัสสาวะ และต้องไม่มีกลิ่นเหม็นขณะราดน้ำ หรือกดชักโครก ซึ่งเป็นกลิ่นจากท่อ หรือบ่อเกรอะที่ไหลย้อนขึ้นมา โดยปกติส้วมที่มีการติดตั้งท่อระบายอากาศจากฐานตั้งส้วมและบ่อเกรอะจะไม่มีปัญหานี้

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 8 :

สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูลและถังเก็บกักไม่รั่ว แตก หรือชำรุด

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

ไม่พบรอยแตกร้าวของท่อ ถังเก็บกักและฝาปิดบ่อเก็บกักสิ่งปฏิกูล

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 9 :

จัดให้มีการทำความสะอาด และระบบการควบคุมตรวจตรา เป็นประจำ

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

1. จัดระบบให้มี เจ้าหน้าที่รับผิดชอบทำความสะอาดเป็นประจำทุกวัน ควรทำความสะอาดอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง
2. จัดระบบให้มีเจ้าหน้าที่ ควบคุมตรวจตราเพื่อให้การทำความสะอาดห้องส้วมสะอาด น่าใช้อยู่เสมอ

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 10 :

จัดให้มีส้วมนั่งราบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์และประชาชนทั่วไปอย่างน้อยหนึ่งที่

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

ส้วมนั่งราบ จะเป็นแบบชักโครกหรือราดน้ำก็ได้

1. กรณีที่สถานที่ไม่มีคนพิการหรือผู้สูงอายุ หรือไม่มีผู้ที่มีความจำเป็นต้องใช้ส้วมแบบนั่งราบ ถือว่าควรผ่านการประเมิน
2. กรณีที่สถานที่นั้นมีโอกาสที่จะมีผู้สูงอายุ หรือหญิงมีครรภ์ มาใช้บริการ ส้วมนั่งราบควรมีราวจับคูรูปที่ปกหลัง

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 11 :

ส้วมสาธารณะพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

ห้องส้วมและอุปกรณ์ในห้องส้วมทุกอย่างพร้อมใช้งานกรณีที่ชำรุด และอยู่ระหว่างซ่อมแซม ให้ติดป้ายบอกว่าชำรุดอยู่ระหว่างซ่อมแซม

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 12 :

บริเวณที่ตั้งส้วมต้องมีอยู่ที่ลับตา/เปลี่ยว

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 13 :

กรณีที่มีห้องส้วมตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป ให้แยกเป็นห้องส้วมสำหรับชาย – หญิง โดยมีป้ายหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจน

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 14 :

ประตู ที่จับเปิด – ปิด และที่ล็อกด้านใน สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 15 :

พื้นห้องส้วมแห้ง

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

พื้นห้องส้วมและบริเวณล้างมือต้องแห้ง หากพบว่าบางครั้งพื้นภายในห้องส้วมไม่แห้ง แต่ถ้าพื้นไม่ลื่น และไม่มีน้ำขังถือว่าควรผ่านการประเมิน (ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้ประเมิน

เกณฑ์มาตรฐานข้อ 16 :

แสงสว่างเพียงพอ สามารถมองเห็นได้ทั่วบริเวณ

คำชี้แจงการใช้เกณฑ์ :

แสงสว่างอย่างน้อย 100 ลักซ์ หรืออาจใช้วิธีง่าย ๆ คือ ในคนสายตาปกติสามารถ มองเห็นลายมือที่อยู่ห่างจากตาประมาณ 1 ฟุตได้ชัด แสดงว่าแสงสว่างเพียงพอ

เหตุผล/ความจำเป็น และข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ

มาตรฐาน	เหตุผล/ความจำเป็น	ข้อมูลเชิงประจักษ์
ความสะอาด (Healthy:H)		
<p>1. พื้น ผงั ง เพดาน โถส้วม ที่กคโถส้วม โถปัสสาวะ สะอาด ไม่มีคราบสกปรก อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้</p>	<p>ไม่เป็นแหล่งแพร่กระจายของเชื้อโรค</p>	<p>- ผลการทดสอบการปนเปื้อนอุจจาระของ ส้วมสาธารณะ โดยทำการ Swab หาเชื้อ Faecal coliform bacteria พบว่าบริเวณที่มีอุจจาระปนเปื้อนมากที่สุด คือ พื้นห้อง ส้วม ร้อยละ 50 รองลงมาคือที่รองนั่งโถ ส้วม ร้อยละ 31 ที่กคโถส้วม/ปัสสาวะ ร้อยละ 7.7 ที่เปิดก๊อกน้ำอ่าง ล้างมือ ร้อยละ 6.9 และกลอนประตูหรือลูกบิด ประตูส้วมด้านใน ร้อยละ 2.7</p>
<p>2. น้ำใช้สะอาด เพียงพอ และไม่มีลูกน้ำยุง ภาชนะเก็บ กักน้ำ ชันคักน้ำ สะอาด อยู่ใน สภาพดี ใช้งานได้</p>	<p>ต้องมีน้ำใช้ สะอาด เพียงพอ เพื่อใช้รดส้วมและทำ ความสะอาดห้องส้วม และ สุขภัณฑ์รวมทั้งภาชนะเก็บ กักน้ำและอุปกรณ์ สะอาด อยู่ในสภาพดี</p>	<p>- สภาพภาชนะใส่น้ำ และชันคักน้ำราด ส้วม มีคราบสกปรก ร้อยละ 48.5 และ 49.6 ตามลำดับ</p>
<p>3. กระจายชำระเพียงพอต่อ การใช้งานตลอดเวลาที่เปิด ให้บริการ (อาจจำหน่ายหรือ บริการฟรี) หรือสายฉีดน้ำ ชำระที่สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้</p>	<p>มีความจำเป็นต้องทำความ สะอาดร่างกายโดยเฉพาะ อย่างยิ่งหลังจากการขับถ่าย อุจจาระ คนไทยส่วนใหญ่ ชอบใช้น้ำทำความสะอาด หลังการขับถ่าย น้ำที่ใช้ ต้องสะอาดเพราะน้ำจะ สัมผัสกับช่องเปิดเข้า ร่างกายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในผู้หญิง</p>	<p>- ส้วมสาธารณะ ส่วนใหญ่ไม่มีอุปกรณ์ สำหรับ ทำความสะอาดร่างกายหลังการ ขับถ่าย เช่น กระจายชำระ สายฉีดน้ำ ร้อยละ 65.0</p> <p>- ปัจจัยที่ผู้ใช้บริการไม่พอใจการบริการ ส้วมสาธารณะอันดับหนึ่งคือ ไม่มีการ ให้บริการสิ่งจำเป็นในการใช้ทำความ สะอาด ร้อยละ 40.3</p> <p>- จากการทดสอบการปนเปื้อน Faecal coliform bacteria ของน้ำในภาชนะ สำหรับราดส้วม ด้วยชุด SI-2 ผลการ ตรวจสอบว่ามีการปนเปื้อน ร้อยละ 26.3</p>

มาตรฐาน	เหตุผล/ความจำเป็น	ข้อมูลเชิงประจักษ์
ความสะอาด (Healthy:H)		
4. อ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ กระจก สะอาด ไม่มีคราบ สกปรก อยู่ในสภาพดีและใช้งานได้	ส่งเสริมพฤติกรรมการล้างมือหลังการใช้ส้วมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค	- ผลการทดสอบการปนเปื้อนอุจจาระของส้วมสาธารณะโดยทำการ Swab หาเชื้อ Faecal coliform bacteria พบว่า บริเวณที่เปิดก๊อกน้ำที่อ่างล้างมือ มีการปนเปื้อนอุจจาระ ร้อยละ 6.9
5. สบู่ล้างมือ พร้อมให้ใช้ตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ	ส่งเสริมพฤติกรรมการล้างมือหลังการใช้ส้วมเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค	- บริเวณอ่างล้างมือของส้วมสาธารณะ มีสบู่ก้อนร้อยละ 14.7 มีสบู่เหลว ร้อยละ 15.1 ไม่มีสบู่สำหรับล้างมือ ร้อยละ 70.3
6. ถังรองรับมูลฝอย สะอาด มีฝาปิด อยู่ในสภาพดี ไม่รั่วซึม ตั้งอยู่ในบริเวณอ่างล้างมือ หรือบริเวณใกล้เคียง	ป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค และไม่ก่อให้เกิดทัศนอุจาด	- ถังขยะภายในห้องส้วมถูกสุขลักษณะ (วัสดุแข็งแรงไม่รั่วซึม มีฝาปิดมิดชิด) ร้อยละ 20.1 ไม่ถูกสุขลักษณะ ร้อยละ 35.5 และไม่มีถังขยะภายในห้องส้วม ร้อยละ 44.4
7. มีการระบายอากาศดีและไม่ มีกลิ่นเหม็น	ลดปัญหาความอับชื้น และการเกิดกลิ่นเหม็น	- ปัญหาที่พบมากที่สุดของส้วมสาธารณะคือ มีกลิ่นเหม็นร้อยละ 3
8. สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูลและถังเก็บกักไม่รั่ว แตก หรือชำรุด	มีภูมิทัศน์ที่ดี และช่วยสร้างภาพลักษณ์ของสถานที่ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคระบบทางเดินอาหารและพยาธิ	- ปัญหาสำคัญทางด้านสาธารณสุขของส้วมสาธารณะ คือ สภาพท่อระบายสิ่งปฏิกูล และถังเก็บกัก รั่ว แตก ชำรุด ร้อยละ 8.6
9. จัดให้มีการทำความสะอาดและระบบการควบคุมตรวจตรา เป็นประจำ	มีการจัดการที่ดี มีผู้รับผิดชอบจัดระบบวิธีการ ความถี่ในการทำความสะอาดเพื่อให้ส้วมสะอาดน่าใช้อยู่เสมอ	- ผู้ให้บริการส้วมสาธารณะเสนอแนะให้ มีคนดูแลทำความสะอาดห้องส้วมอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงที่มีคนใช้มาก ร้อยละ 29.3

มาตรฐาน	เหตุผล/ความจำเป็น	ข้อมูลเชิงประจักษ์
ความเพียงพอ (Accessibility:A)		
10. จัดให้มีที่นั่งราบสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ หญิงตั้งครรภ์ และประชาชนทั่วไปอย่างน้อยหนึ่งที่	ความสะดวก และปลอดภัยสำหรับผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพสามารถใช้ที่นั่งราบได้	- ส้วมสาธารณะ มีบริการส้วมสำหรับผู้พิการ เพียงร้อยละ 10.2
11. ส้วมสาธารณะพร้อมใช้งานตลอดเวลาที่เปิดให้บริการ	เพื่อความสะดวก ความจำเป็น และเพียงพอต่อการใช้งาน	- การจัดการส้วมสาธารณะที่เปิดให้บริการ ประชาชนใช้ตลอดเวลาทำการ ร้อยละ 88.7
ความปลอดภัย (Safety:S)		
12. บริเวณที่ตั้งส้วมต้องมีอยู่ที่ลับตา/เปลี่ยว	ลดปัญหาอาชญากรรมเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	- จากการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานห้องส้วมสาธารณะ เรื่องความปลอดภัยเกี่ยวกับทำเลที่ตั้ง เห็นด้วย ร้อยละ 92.26
13. กรณีที่มีห้องส้วมตั้งแต่ 2 ห้องขึ้นไป ให้แยกเป็นห้องส้วมสำหรับชาย หญิง โดยมีป้ายหรือสัญลักษณ์ที่ชัดเจน	ความเป็นสัดส่วน และความปลอดภัยในชีวิต	- เจ้าของสถานที่จัดให้บริการส้วมสาธารณะแบบแยกเพศ ร้อยละ 76.2
14. ประตู ที่จับเปิด-ปิด และที่ล็อกด้านใน สะอาด อยู่ในสภาพดี ใช้งานได้	เพื่อความปลอดภัย	- กลอนประตู-อ่างล้างมือภายในห้องส้วม ขาดการซ่อมบำรุง ร้อยละ 6.3
15. พื้นห้องส้วมแห้ง	ป้องกันการลื่นหกล้มลดการเจริญเติบโตของเชื้อโรค ลดกลิ่นเหม็น	- พื้นภายในห้องส้วมเปียกแฉะและ ร้อยละ 65.5
16. แสงสว่างเพียงพอ สามารถมองเห็นได้ทั่วบริเวณ	มองเห็นความสะอาด ชัดเจน ป้องกันการเกิดอุบัติเหตุลดปัญหาอาชญากรรม	- ส้วมของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และเทศบาล มีแสงสว่างในห้องส้วมไม่พอเพียง ร้อยละ 47.9 และ 40.0 ตามลำดับ

